

NEPOSREDNA
DEMOKRACIJA
ZAHTIJEVA
NEPOSREDAN
PROSTOR

Tema:

KOLEKTIVNE BORBE ZA MATERIJALNE RESURSE



Uvod:

KAKVO UPRAVLJANJE ŽELIMO?

Šesti broj novina “Otvoreni Muzil” posvećen je kolektivnim borbama za materijalne resurse koje se trenutno odvijaju u različitim hrvatskim gradovima – Rijeci, Zagrebu, Splitu, Kutini, Pučišćima i Dubrovniku.

► Tema broja je rasprava o našoj zajedničkoj osnovi u vremenu kada su protesti oko nas sve glasniji, broj nezadovoljnih kapitalizmom rapidno raste, a prostori grada postaju poprištima sukoba gdje je zahtjev za neposrednom demokracijom stavljen u prvi plan. Otvaranjem takve rasprave u novinama inicijative za Muzil želimo proširiti platformu za različite inicijative i time povezati lokalne probleme u Puli sa što je moguće većim brojem srodnih situacija koje vlasti, bilo one državne ili lokalne, godinama proizvode.

Kao što je građanima Pule dobro poznato, u slučaju Katarine, Muzila, lučice Delfin, Lungomarea, kupališta Stoja i brojnih drugih lokacija u gradu vlast isključuje građane iz planiranja grada kako politički tako i ekonomski, budući da su jedine kategorije planiranja koje kapitalizam poznaje parcele, katastarske čestice, građevinske čestice, vlasnički listovi i, u konačnici - koncesije. Iako takva vladavina vlasništva isključuje građanina iz demokratskog procesa, ista ta vlast već deset godina nema dovoljno snage sama razviti napuštena područja grada. Ni ne čudi stoga da se za dugo očekivani natječaj Brijuni rivijere za dvije lokacije (Hidrobazu i Pinetu) nije javila niti jedna firma, a za područje Katarine i Monumenata javila se jedino firma Danka Končara. Ovi primjeri pokazuju koliko je opravdano zahtijevati drugačiji način političkog odlučivanja jer je posve očito da ovaj današnji ne koristi nikome osim samodostatnoj stranačkoj klasi.

Kakvu vrstu upravljanja želimo? Kakvu distribuciju vrijednosti zahtijevamo? Kako bi se naše društvo moglo razvijati kada bi se ti zahtjevi ispunili? Konačno, kakve su prostorne posljedice naših zahtjeva? Različiti odgovori na ta i druga pitanja mogu se iščitati u seriji intervjua s protagonistima sukoba te s profesorom Michaelom Hardtom, suautorom knjiga “Imperij”, “Mnoštvo” i “Commonwealth”.

Prikupljeni radovi za ovaj broj novina “Otvoreni Muzil” nastali su u sklopu priprema Pulske grupe za bijenale arhitekture u Veneciji gdje će u Arsenalu od 29. 8. do 29. 11. biti postavljen hrvatski paviljon pod nazivom “Neposredna demokracija zahtijeva neposredan prostor”.



◦ Dejan Štifanić

PITANJE PROSTORA I EKSPERIMENTIRANJE S DEMOKRACIJOM NERAZDVOJNI SU

Michael Hardt

Michael Hardt profesor je književnosti na sveučilištu Duke u SAD-u te, s Antonijem Negrijem, koautor knjiga "Imperij", "Mnoštvo" i "Commonwealth". Nedavno su u elektroničkom obliku samizdali pamflet o pokretima zauzimanja trgova iz 2011. i 2012. godine pod nazivom "Deklaracija". Razgovarali smo o demokratskom kapacitetu tih pokreta, njihovoj povezanosti s prostorom grada, ali i vezama između tih ideja i aktualnih radničkih i borbi za zajednički prostor u Hrvatskoj.

► Španjolska je jučer, 15. svibnja, obilježila godišnjicu pokreta 15M, a Madrid se ponovno masovno mobilizirao. Čini se zanimljivim da, umjesto da pokušaju pronaći neko tehničko rješenje za financijsku krizu, ljudi je odbijaju i suprotstavljaju se zahtijevajući demokraciju. Vrlo brzo, kroz možda godinu ili dvije, pojam financijske krize transformiran je u krizu predstavničke demokracije. Otkud taj pomak?

⚙️ **Ako vojne zone u Puli sad poštaju vlasništvo, one poštaju ekskluzivne. Građani ne samo da nemaju mogućnost profitirati od tih područja, već ni donositi odluke o njima!**



Mislim da je gotovo svakome jasno da se pokušaji rješavanja krize s još više neoliberalizma, poput povećanja kontrole ili privatnog vlasništva, čine idiotskim. Traženje rješenja za krizu nekom vrstom kejnzijanskog ili socijalističkog odgovora, tj. investiranjima u javno vlasništvo, također se čini neučinkovitim i zastarjelim. Ovo novo eksperimentiranje, koje nije ni javno ni privatno, čini se stoga logičnim ishodom. Na primjer, zauzimanje trgova je put k ponovnom preuzimanju i drugačijem upravljanju javnim prostorom. Puerta del Sol u Madridu je javni prostor, ali umjesto da gradska ili državna administracija donosi odluke o upravljanju njime, ljudi su ga zauzeli te sami razvili mehanizme za sudjelovanje, za donošenje odluka i konstruiranje vlastite zajednice. Dakle, prva posljedica pokreta zauzimanja trgova je postavljanje pitanja upravljanja prostorom u središte rasprave, a druga je, kao što ste i sami primijetili, pitanje demokracije. Smatram da je u alter-globalizacijskim pokretima otprije desetak godina u fokusu bilo pitanje pravde te su se često u SAD-u nazivali "Globalni pokreti za pravdu". Sad je, počevši od 2011. godine, došlo do premještanja fokusa s pravde na pitanje demokracije, a moguće je da su pokreti u Europi preuzeli, a potom i transformirali pokrete iz Sjeverne Afrike i s Bliskog istoka, koji su prvi odaslali ove pozive za demokracijom.

STVARANJE NOVIH OBLIKA DEMOKRACIJE

Često pokrete zauzimanja trgova nazivate "istinskim konstitutivnim procesom"?

Ti različiti pokreti zauzimanja javnih gradskih trgova, eksperimentirajući s demokratskim formama, pokušavaju razviti mehanizme kolektivnog i otvorenog donošenja odluka. Konstitutivni proces također podrazumijeva stvaranje institucija, odnosno ponavljajućih praksi koje mogu produžiti vijek samog događaja. Proteklih deset godina, iz perspektive sudionika i aktivista tadašnjih događanja, postojalo je veliko unutarnje nezadovoljstvo činjenicom da se mnoge nevjerojatne i predivne stvari mogu dogoditi danas, a već sutra nestati. Prema tome, premještanje fokusa na konstitutivnu prirodu pokreta, što bih čak okarakterizirao kao izgradnju institucija, bio je sljedeći nužni korak. No, pitanje je kako postići trajanje, učiniti nešto kontinuiranim. Neodlučan sam kad koristim riječ institucija budući da ne mislim na stvaranje neke fiksne, nepromjenjive birokracije, već na promišljanje institucije kao što to čine antropolozi, institucije kao ponavljane prakse, poput rodbinskih veza ili, jednostavno, stvaranja stabilnih međuljudskih odnosa.

Dakle, dvije stvari koje me interesiraju pod pojmom konstitutivnog procesa su: demokratska odluka da se stvore participativne forme i pokušaj produženog trajanja tih formi. Ne da bi se nešto učinilo fiksnim, već kontinuiranim procesom. Smatram da tu imamo temelj na kojem možemo graditi novi stupanj inovacije.

Kontinuirana borba podsjeća nas na studentski štrajk u Hrvatskoj koji je započeo 2009. godine. Studenti su zauzeli sveučili-

lišne zgrade zahtijevajući besplatno obrazovanje za sve, istovremeno uvodeći novu metodu borbe kao što su dnevni zborovi, koje su nazvali plenumima.

Iz tog su se plenuma razvile brojne skupine aktivne u širenju direktne demokracije na druga mjesta sukoba. Mnogi radnici sad koriste radničke savjete kao bolji oblik organizacije od sindikata. Čini se da se pojam direktne demokracije zaista sa sveučilišta proširio i na druga područja, a potom stvorio i nove navike.

I u Europi, i u SAD-u, svakom "dobrom" ljevičaru (mislim pritom na ciničnu osobu) demokracija se činila kao zastarjeli ili iskvaren i neupotrebljiv koncept. Tako je čak i poruka "Democracia real YA!" (Prava demokracija – sad!), odaslana tijekom pokreta 15M, mnogim aktivistima zvučala poprilično naivno. Ovi novi pokreti obnovili su raspravu o demokraciji, tj. vratili su demokraciju na dnevni red. Taj novi fokus, naravno, i dalje uključuje pravdu, ali naglasak borbe više nije na tome što je pravedno, već na stvaranju demokratskih formi. To se često odvijalo na veoma malim mjestima, primjerice kada 300-tinjak ljudi koji su zauzeli trg na njemu i donosi demokratske odluke, ali ponekad je takve skupove činilo i preko pet tisuća ljudi, koji su na isti takav način eksperimentirali s demokracijom. Htio bih ovdje naglasiti sljedeće posljedice: pojačani fokus na prostor i naglasak na eksperimentiranju s demokracijom. To su dvije najvažnije posljedice borbi i pokreta zauzimanja nastalih u 2011. godini, a čini se da te posljedice uvijek idu zajedno.

TRANSVERZALNE BORBE

Zanima nas međusobna povezanost borbi unutar grada te način na koji se njihov radijus širi. Kao ilustracija može poslužiti primjer uništene tekstilne tvornice Kamensko u Zagrebu: radnici su krenuli u štrajk zbog neisplaćenih plaća, a studenti su im pružili podršku u borbi. Kroz komunikaciju s radnicima i uz pomoć informacija do kojih su uspjeli doći zaključili su da je korijen problema zapravo špekuliranje nekretninama tvornice. Zatim su povezali radnike s Pravom na grad, inicijativom već angažiranom u nekim drugim borbama, gdje se također radilo o špekuliranju zemljištem. Od tada je pobuna prešla na novi, općenitiji stupanj koji je omogućio i drugim grupama i građanima da je primijete, da se uključe i, u konačnici, da se razviju nova savezništva i oblikuje zajednički jezik.

Ponekad se ljudi bore, dožive poraz i idu doma. Međutim vi mi dajete sve te primjere ljudi koji se bore s jednim, a nakon poraza završe boreći se s nečim drugim. To su transverzalne borbe. Ponekad su borbe paralelne i ljudi se među njima mogu kretati. Ako pukne jedan čvor mreže, oni su već vidjeli druge mreže. Moć i kontinuitet tih borbi leži i u činjenici da oni stvaraju teritorij njegovim zauzimanjem, a tada je izazov proširiti ta zauzimanja tako da ih ukorijenjenost u određenom mjestu ne ograničava. Pokreti zauzimanja održani tijekom prošle godine istovremeno su i lokalni i transnacionalni, a ono što je zanimljivo je da svoj uspjeh duguju upravo svom sjedilačkom karakteru. Kao nekakva solidarnost koja se širi od mjesta do mjesta, poput jeke. Dakle, imate situaciju gdje nešto krene iz vrlo specifičnog političkog i društvenog pitanja u Egiptu te se proširi do Španjolske gdje se transformira putem nešto izmijenjenih zahtjeva, a ipak djeluju na istoj frekvenciji, onoj solidarnih vibracija koje ih prevode i pojačavaju. Na neki način zamišljam napredak borbe kao kružnu putanju koja seže od jednog do drugog područja. Pitam se je li to način na koji su ove borbe u Hrvatskoj izrasle u, kako sam ih nazvao, transverzalne borbe. Razlog zbog kojeg se toliko koncentriram na to je što, iako su te borbe zauzimanja trgova puno moćnije jer su ukorijenjene u teritoriju, postoji rizik da one nemaju zajedničko globalno stajalište. Znae, postoji rizik kratkovidne prirode nacionalnog. Oni izvana mogli bi reći "ah pokret 15M, pa to je samo španjolski problem", ili, recimo, "stvar u Grčkoj je još specifičnija".

Treba postojati intelektualni rad koji se bavi prepoznavanjem načina na koji su različite borbe povezane. Već kod borbi u Zagrebu, Puli ili Dubrovniku možemo primijetiti da su veoma slične i da se vjerojatno obraćaju istim privatnim i državnim interesima, neprijatelji su im vrlo slični. Ipak, to zahtijeva neku vrstu pedagoške artikulacije interesa različitih inicijativa, studenata i ostalih. Zanima me stoga koliko vaš rad uključuje pedagogiju. Šetnje koje ste organizirali u Puli čine mi se kao neka vrsta javnog podučavanja.

Ne bismo to nazvali pedagogijom. Više je nalik Rancieriovom "učitelju nezalici". Mi također otkrivamo stvari zajedno s ljudima s kojima pokušavamo surađivati. Prije se radi o razmjeni nego o pedagogiji, osnovna ideja bila je napraviti "s" ljudima, a ne "za" ljude. Tim šetnjama prethodila je karta nazvana "Park malih otkrića", kao park koji tek treba otkrivati na području bivše vojne zone Monumenti. Karta je sadržavala toponime koji su istovremeno bili i postojeći i fikcionalni. Zapravo smo samo otvorili vrata tog zatvorenog područja i prozvali ga parkom, kao mjestom gdje su radovi završeni i svi smo pozvani istražiti ga. Poigrali smo se s postojećom paradigmom arhitekata kao onih koji donose rješenja na način da smo predstavili kao "projekt" nešto što već odavno postoji. Postoji, ali je zabranjeno. Bilo je to kolektivno istraživanje, jednodnevni susret kroz otkrivanje.

Možda je ono što brojni pokreti danas uče zapravo moć bivanja zajedno u dužem, trajnijem, dugoročnijem vremenskom periodu. Baš zato trebamo teritorij, prostor trga, na primjer. Pokretima zauzimanja trgova često se spocitava da nemaju koherentnu poruku, ali ne radi se toliko o poruci koliko o susretu, koji nije

tek jednodnevni, već trajniji susret. Jedna od značajnijih razlika između pokreta zauzimanja koji su krenuli 2011. i pokreta otprije desetak godina jest ta da su alter-globalizacijski pokreti bili nomadski, seleći se od okupljanja do okupljanja. Današnji protesti su sjedilački, ukorijenjeni su u teritorij. U biti, ne samo da se ne miču, oni se ne žele maknuti! To je njihova bit. Dijelom to znači fokusiranje na veoma specifična lokalna pitanja poput otplate hipoteke na vlastite stanove, studenata koji ne mogu na fakultet, vodoopskrbe, sva vrlo lokalna i specifična pitanja. Na taj način se sve razvilo u vrlo prostorno pitanje, radi se o upravljanju trgovom koje istovremeno predstavlja upravljanje gradom.

Na neki se način ponovno srećemo. Skoro pa ponovno agora.

Sviđa mi se ovo "ponovno", to je ono o čemu govorim kad pričam o institucijama, to je mjesto na koje se možemo vratiti. Mjesto na koje se svatko može vratiti.

ZAJEDNIČKO — NOVI NAČINI UPRAVLJANJA RESURSIMA

Ponekad se prostor grada koristi kao mjesto mobilizacije jer nam je to zapravo jedino preostalo. Mediji odašilju jednostrane informacije vladajućih, kao i institucije ili stranke, i zato nam treba "prostor pojavnosti" gdje nas se može vidjeti i čuti. Na primjer, protest ispred ulaza u tvornicu ili sveučilišta nužan je jer ono što se odvija unutar zgrade se ne primjećuje. Istovremeno, danas se u Hrvatskoj, nakon 20 godina privatizacije, čini kao da je zemlja jedino preostalo dobro koje se može privatizirati. U takvoj situaciji naše su aktivnosti uglavnom fokusirane na prostor, zemlju, materijalne resurse i probleme oko njihova vlasništva.

Jedan od problema s vladavinom vlasništva je njegova isključiva priroda jer ne dozvoljava demokratsko odlučivanje te mnoge isključuje iz onoga što trebaju. Na primjer, ako govorimo o područjima kao što su vojne zone u Puli, ako one sad postanu vlasništvo, one postaju ekskluzivne. Građani ne samo da nemaju mogućnost profitirati od tih područja, već ni donositi odluke o njima.

Ako postanu privatno vlasništvo?

To je zasigurno točno, ako postanu privatno vlasništvo, u tom slučaju je to vrlo jasno. Međutim, ako postanu javno vlasništvo, netko bi mogao zamisliti društvo u kojem su odluke države zapravo demokratske odluke, ali trenutno su odluke države najčešće maska za privatno vlasništvo. Neoliberalna država funkcionira kao kanal, alat ili sredstvo privatnog vlasništva. Svakako ni socijalistička država nije bila demokratska. Socijalistička država je također imala veoma ograničen krug tijela ili ljudi koji su donosili odluke. Pretpostavljam da, ako smo prisiljeni birati između te dvije opcije, pokušao bih odbiti obje. Važno je reći da to nisu naše jedine mogućnosti i da trebamo stvoriti novi način upravljanja resursima.

Dakle, ne radi se o pitanju vlasništva, već o načinu organiziranja proizvodnje



i upravljanja resursima koji nadilazi pojam vlasništva. Zajedno s Negrijem predlažete pomak s pojma vlasništva na pojam zajedničkog dobra.

Čini mi se značajnim koliko se široko pojam zajedničkog rasprostranjuje, čak i izrabljuje. To je na neki način ubrzala financijska kriza. To je jedan od onih koncepata koji se toliko brzo kreću da postaju zbunjujući. Ponekad sam sumnjičav oko nekih upotreba tog pojma zajedničkog koje ga promišljaju kao povratak nekoj prošloj društvenoj organizaciji, čak zamišljajući pretkapitalističko doba. To je moja prva reakcija na korištenje pojma „zajedničko“ u službi sintagme „zajednička dobra“. Pretpostavljam da moj strah nastaje kada se zajedničko definira kao odjek prošlosti, a to sa sobom nosi opasnost od preslikavanja podrazumijevanih prošlih hijerarhija. Spomenuli ste da je i komunal tradicionalni koncept, pitam se što to povlači za sobom.

Ovaj pojam se još uvijek koristi u Istri i neki prostori se i dalje opisuju kao komunal, ali u pogrđnom smislu. Na primjer, ako postoji komad zemlje o kojem se nitko ne brine i svi ga koriste kao, na primjer, odlagalište smeća, smatra se komunalom. Staro značenje tog pojma je danas nestalo jer su i institucije koje su tu zemlju prozvale komunalom nestale, ali zemlja je ostala zajednička. Mi smo krenuli razvijati taj koncept, počevši od njegove sadašnje negativne pozicije i pokušavajući na njemu graditi pozitivnu konotaciju. Možda je jedno od rješenja zadržati povijesni naziv, ali raspraviti o tome kako bi se danas moglo upravljati komunalom. Sličan je slučaj i s pojmom samoupravljanja u Jugoslaviji, modelom koji je imao svoje prednosti i nedostatke. Neki radnici u Hrvatskoj danas, poput onih u brodogradilištima, zahtijevaju samoupravljanje, ali ne zahtijevaju model koji je bio primjenjivan prije 60 godina. Ti koncepti se danas vraćaju iz zaborava i ne samo da se koriste, već se i preoblikuju.

Jedno od ključnih pitanja kod pojma "zajedničko" je da li se proizvodnja, odnosno proizvodna suradnja, može organizirati na autonoman način. To je pitanje samoupravne tvornice, mogu li radnici sami organizirati sve aspekte proizvodnje i distribucije? Isto tako je i s prostorom, jesu li oni koji ga koriste sposobni organizirati njegovo korištenje za dobrobit svih? To je ono što su pokreti zauzimanja trgova dokazali – da su ljudi za to sposobni!



Jedna od značajnijih razlika između pokreta zauzimanja koji su krenuli 2011. i pokreta otprije desetak godina jest ta da su alter-globalizacijski pokreti bili nomadski, seleći se od okupljanja do okupljanja. Današnji protesti su sjedilački, ukorijenjeni su u teritorij. U biti, ne samo da se ne miču, oni se ne žele maknuti!



Ali čak i ako smo svjesni da smo sposobni to učiniti, nešto nas koči. U svom radu često se fokusirate na pitanje najma kao mehanizma kojim se višak vrijednosti crpi odsvuda, čak i iz autonomno organizirane proizvodnje.

Najam je u biti crpljenje vrijednosti koja se proizvodi drugdje. Najmodavac, onaj koji prikuplja najamninu, nije uključen u proces proizvodnje, ali jednostavno od nje uzima postotak, dok nam je kapitalistička ideologija stoljećima govorila da je kapitalist, naprotiv, produktivan. Staro trojstvo tradicionalne političke ekonomije govori o tri resursa - najmu, kapitalu i radu, a u biti se kroz dvjesto godina kapitalističkog razvoja dogodio postupan pomak od najma prema kapitalu. Ono što kapitalist čini jest da ulazi u proizvodni proces, stvara proizvodne odnose, povezuje radnike i na taj način proizvodi vrijednost. To se jasno može vidjeti u radu Johna Maynarda Keynesa. On opisuje i priželjkuje "eutanziju najmodavca", kraj tog parazitskog prisvajanja vrijednosti putem crpljenja, te slavi kapitalizam kao aktivan proces stvaranja vrijednosti. Ali, ono što se događa zadnjih desetljeća, korak je unatrag, od kapitalista prema najmodavcu. Na apstraktnom nivou, i nekretnine i financijski kapital, kao dva dominantna tipa crpljenja vrijednosti, funkcioniraju kroz najam. Tržište nekretnina crpi vrijednost pritom ne radeći ništa produktivno. Način na koji se zarađuje putem nekretnina uglavnom nije kroz poboljšanja, već jednostavno tržišnim odnosima crpljenja vrijednosti od drugih. Financijski kapital također ne sudjeluje u proizvodnom procesu, već distancirano od stvarne proizvodnje crpi iz nje vrijednost. U nekom smislu nekretnine, zajedno s financijama, postaju glavni način zarade. To nije glavni način proizvodnje vrijednosti, već je osnovni način na koji se ona crpi. S gledišta tradicionalne kapitalističke ideologije ovo je naopako jer je tradicionalna slika kapitalista ona poduzetnika koji zapravo stvara i organizira, dok najmodavac, trgovac nekretnima ili menadžer samo siše krv.

Je li to slučaj i s turizmom?

Oni koji profitiraju od turizma, hotelska industrija i slično, profitiraju od eksternalija. Karakteristično za profit u kapitalizmu je da sudjeluje u proizvodnom procesu, a ovo su sve stvari koje nisu uključene u proizvodni proces, već su izvan njega. U njih se uklapa i turizam.

I turizam se temelji na špekuliranju nekretninama, ima istu logiku. Podiže vrijednost zemljišta tako što mu nametne, na primjer, termin "atraktivno". Mi ovdje živimo u teroru atraktivnosti! Ne možete izgraditi vrtić na atraktivnom području, ne možete izgraditi školu iz istog razloga... Gradonačelnik Dubrovnika nedavno je izjavio da je vrijednost zemljišta u Dubrovniku toliko porasla da je gradskoj upravi postalo nemoguće njime upravljati. Glavno pitanje je stoga kako izbjeći taj režim atraktivnosti.

U otporu takvom režimu nema prečaca ili spontanosti, takve stvari jednostavno treba organizirati, ali svakako je jasno da ljudi mogu pokrenuti takav otpor. Što se tiče toga kako se tome suprotstaviti, iako to nikako ne preporučujem, spomenuo bih korzikanski model dizanja nepoželjnih zgrada u zrak. Ako žele izgraditi luksuzni hotel, dići ćemo ga u zrak, ako žele dovesti turizam, sabotirat

ćemo njihov turizam. Ovo se pokazalo kao relativno uspješan način u sprječavanju toga da Korzika postane turistički raj. Ne preporučujem takvo rješenje. Ne znam odgovor, ali to je dobro pitanje, kako se oduprijeti bespoštednoj moći novca? U SAD-u 80-ih to je napravio kokain. Vrijednost nekretnina u New Yorku nije rasla zbog cracka. Držao je vrijednost nekretnina niskom. Dakle, imate bombe i crack. U redu, smislit ćemo nešto.

BLOKIRAJMO GRAD

Zanimljivo nam je da, zajedno s Negrijem, tvrdite da je metropolis mnoštvu ono što je tvornica bila industrijskom radniku. Zašto je metropolis toliko bitan?

Uočili smo tri paralelne veze između metropolisa i tvornice. Poput tvornice, metropolis je sada mjesto gdje proizvodimo, gdje se naš rad eksploataira i, baš poput tvornice, to je mjesto pobune. Metropolis postaje mjesto gdje su pobune moćne i produktivne. Blokada grada je stvarna prijetnja. Dok je prostor tvornice bilo mjesto proizvodnje vrijednosti, a ostatak teritorija bio je, na neki način, toj proizvodnji podređen, sada su elementi i postupak proizvodnje mnogo više rasprostranjeni urbanim teritorijem. Budući da je cjelokupni urbani teritorij postao mjestom proizvodnje, istovremeno je postao i mjestom pobune. Smatram konceptualno inspirativnim razmišljati o piqueterosima u Argentini 2001. godine koji su sami sebe čak paradoksalno definirali kao nezaposlene radnike, a potom izjavili: na koji način možemo u štrajk ako nismo radnici? Pa su umjesto blokiranja tvornice odlučili blokirati grad. Shvatili su da blokiranje grada u današnje vrijeme, isto kao što je bilo i blokiranje tvornice, istovremeno znači i blokadu proizvodnje. Ako prihvatimo ideju proizvodnje diljem cijelog teritorija metropolisa, tada se otvara i više mogućih mjesta pobune.

Također, ova promjena teritorija mijenja i zahtjeve, kao 70-ih u Italiji, kada se borba proširila iz tvornice u grad, zahtjevi i taktike su se promijenili - od borbe za plaće na one za stanovanje, smanjenje cijena komunalnih usluga, najamnina...

U klasičnim ekonomskim terminima, za koje smatram da više nisu primjenjivi, pobune se premještaju s mjesta produkcije k mjestu reprodukcije, ili kao što ste vi rekli, ono što je općenito smatrano mjestom reprodukcije - stanovi, hrana, zdravstvo, svi ti elementi sada postaju mjesta pobune. Rekao bih da više ne postoji jasna distinkcija između produkcije i reprodukcije. U nekom smislu to je teoretsko pitanje, ali ima stvarne posljedice na naše živote, stvarajući mjesta na kojima smo u mogućnosti učinkovito se pobuniti.

Ponekad opisujete te pobune kao metropolitanski štrajk. Neke nama poznate pobune koje su se dogodile u Kutini ili Pučišćima na Braču, u kojima se radnička borba proširila po cijelom mjestu, mogu se usporediti s ovime. Možete li objasniti razliku između generalnog i metropolitanskog štrajka?

Dosta je slično, promijenila su se jedino mjesta gdje je pobuna učinkovitija. Generalni štrajk u vrijeme Rose Luxemburg bio je zajednički štrajk radnika zaposlenih u različitim

sektorima. Govoreći danas o tome, to bi trebala biti puno veća društvena blokada. U Pontecorrovom filmu "Bitka za Alžir" objavljen je štrajk, ali to nije bio samo radnički štrajk, radnicima se pridružilo društvo u cjelini i svi su odbijali prekinuti štrajk. Dakle, metropolitanski štrajk zapravo je vrlo radikalno, generalno neodobravanje. Takva protivljenja ne zahtijevaju nužno apsolutnu blokadu budući da bi bilo vrlo teško organizirati da svatko zaustavi svoj društveni život. Ono što može naštetiti trenutnom sistemu su brojne različite vrste pobuna.

Za nas je najvažnije pitanje kako takva vrsta pobune unutar grada može postati stvaralačkom snagom koja ga može transformirati, kako možemo neodobravanje pretvoriti u stvaranje?

Jasno je da jedno ne ide bez drugoga. Samo odbijanje ne vodi nikamo. Također, smatram da pobune mora pratiti produktivnost, čak eksperimenti koje ste spominjali. U Puli se, na primjer, ne može raditi samo o pukom protivljenju prodaji teritorija jednom developeru koji želi sagraditi vile za bogataše, već pobunu treba kombinirati s prakticiranjem alternativnih načina korištenja prostora.

Jedno od ključnih pitanja kod pojma "zajedničko" je može li se proizvodnja organizirati na autonoman način. Mogu li radnici sami organizirati sve aspekte proizvodnje i distribucije? Isto tako je i s prostorom, jesu li oni koji ga koriste sposobni organizirati njegovo korištenje za dobrobit svih? To je ono što su pokreti zauzimanja trgova dokazali - da su ljudi za to sposobni!

Mislim da je gotovo svakome jasno da se pokušaji rješavanja krize s još više neoliberalizma, poput povećanja kontrole ili privatnog vlasništva, čine idiotskim. Traženje rješenja za krizu nekom vrstom kejnzijanskog ili socijalističkog odgovora, tj. investiranja u javno vlasništvo, također se čini neučinkovitim i zaštarjelim. Ovo novo eksperimentiranje, koje nije ni javno ni privatno, čini se stoga logičnim ishodom. Na primjer, zauzimanje trgova je put k ponovnom preuzimanju i drugačijem upravljanju javnim prostorom.

Radnica Kamenskog koja je htjela ostati anonimna i studentica Jelena Miloš:

MI SMO UNIŠTENI KAPITALIZMOM!

Kamensko je tekstilna tvornica u Zagrebu osnovana 1949. godine. Nakon što su samoorganizirane radnice 2010. godine stupile u štrajk glađu, širi krug javnosti ih je podržao u borbi.

► **“Tek sad vidimo da se uništenje tvornice odvijalo planirano, a tada smo bile sretno i dobivale plaću”, izjavila je radnica Kamenskog u jeku borbe za Kamensko. Kako je sve počelo?**

Sve je počelo tonuti kašnjenjem prve plaće u lipnju 2009. godine. No, to nam se nije činilo tragičnim jer su nakon dva mjeseca plaće uredno stizale sve do prosinca. Tad je puknulo, shvatili smo da se nešto događa iza vrata uprave, počela je smjena direktora. Upravljanje je prepušteno grupi koja je planirala doći do vlasništva ne mareći za preseljenje tvornice, kao ni za ulaganje u tekstilnu proizvodnju. Prvih šest mjeseci 2010. godine nismo dobivali plaće, 1. srpnja krenuo je prvi četverodnevni štrajk i dogovori za pokretanje stečaja. Nažalost, nakon što smo pokrenuli stečaj, shvatili smo da nas posljednja tri mjeseca sindikat nije podržavao. Odustali smo od sindikata. Bili smo prevareni i odlučili se sami boriti za svoje.

Zašto vas sindikat nije podržavao?

Kada smo krenuli u generalni štrajk 20. rujna 2010. godine, sindikat nam je okrenuo leđa, nisu se ni pojavili pred nama, ni savjetom ni podrškom. Tada smo prvo zvali predstavnika Sindikata kože i obuće, no on je rekao da ne može pomoći, da slušamo direktora jer možemo sutra dobiti otkaz odemo li u štrajk. Nismo ga poslušali i, nakon peticije u pogonima, krenuli smo deset dana u štrajk glađu, a zatim uz podršku studenata organizirali mimohod gradom. Ključno je bilo krenuti u borbu sam, bez sindikata.

Jesu li vas u borbi podržali građani?

Jesu, i to nam je davalo najveću snagu. Iako je uprava mislila da je to pretežno ženska radna snaga koju će lako zastrašiti, uz veliku podršku studenata Filozofskog fakulteta i njihovih prijatelja, borba je odjeknula širom Hrvatske. Uključili su se i udruga Pravo na grad i Zelena akcija koji su tu kampanju kasnije nastavili sa studentima, prosvjedujući ispred suda i zgrade DORH-a.

Kako su na slučaj reagirali mediji?

Mediji jesu pomogli, pogotovo oko eksponiranja kriminalne strane. No do problema je došlo u trenutku kad su prestali gurati borbu radnica Kamenskog kao političku činjenicu i prešli na humanitarnu stranu priče. Stvorila se dvostruka oštrica između solidarnosti i samilosti, a samilost je otupila oštricu borbe.

Poteškoće u poslovanju krenule su već nakon privatizacije?

Privatizacija je provedena 1993. godine, dok smo uspješno poslovali. No, čim su radnici otplatili dionice, njihova je vrijednost počela padati. Do 2005. nije se smjelo prodavati dio-

nice izvan tvornice. Dva direktora su otkupljivala dionice od radnika govoreći da to rade jer ne žele da nam dođe netko izvana i uništi nas budući da imamo perspektivu. Međutim, 2005. godine direktor je pustio svoje dionice na tržište. Kupci tih dionica bile su pretežno građevinske tvrtke.

Znači li to da je vlasništvo nad nekretninama u pozadini priče?

Kad je stečaj pokrenut i prihvaćen 12. listopada, zahtijevali smo preustroj. Većinu proizvoda smo izvozili i imali smo stalne kupce. Proizvodnju nije trebalo pokretati, već samo nastaviti s našim strojevima na novoj lokaciji, u industrijskoj zoni u Gorici, gdje već postoji tekstilna tvornica. Međutim, interes pojedinaca koji su došli do vlasništva nad Kamenskim bio je isključivo doći do njegovih nekretnina.

Što urbanistički planovi predviđaju na toj lokaciji?

Godine 2005. napravljena je studija za taj prostor. Predložena je “poslovno-zelena oaza” skroz od Doma sportova do Ilice. Nekretnina Kamensko je povezana s dvije strane stambenim zgradama, a susjedne stanare su posjetili direktori Kamenskog i predlagali im preseljenje u stanove na Laništu koji su također u njihovom vlasništvu. Bilo je jasno da su u igri građevinske tvrtke, ali budući da smo tada dobro poslovali, nismo vjerovali da će ugasiti proizvodnju.

Ako ste dobro poslovali, otkud gubitak?

Nažalost, na sve stečajeve i propasti tvrtki od 2006. najviše je utjecao zakon o mogućnosti otvaranja sestrinskih firmi bez ijednog zaposlenog. Direktori su isisavali novac preko sestrinskih firmi na druge račune i tako radili gubitak. Na sestrinsku firmu kupili su lokaciju za novu tvornicu, ali to zemljište nije ni danas isplaćeno. Na njega je dignut kredit a da zemljište nije vlasnicima ni isplaćeno. Kad je pokrenut stečaj, država je sjela na to zemljište da bi pokrila svoje doprinose. Interes je bio napraviti što veći gubitak ne bi li se opravdao stečaj. Iz istog se razloga menadžment u tom razdoblju povećao dva i pol puta, dok se proizvodni sektor smanjio pet puta.

Zašto je stečajni postupak toliko opasan?

Zakon o stečajnom postupku nalaže da se što brže namire vjerovnici pa stečajni upravitelj

nema uopće interesa pokrenuti proizvodnju, nego mu je najlakše sve prodati. U tvornici su postojale dvije struje – jedna skupina je željela preustroj, ali nastaviti s radom; druga je smatrala da se treba prekinuti s proizvodnjom. Zato smo čuvali strojeve cijelo vrijeme, ali jednom kad smo izišle iz tvornice, to više nismo mogle i strojevi su odneseni.

Zašto ste odlučili protestirati izvan tvornice?

S jedne strane da dobijemo na vidljivosti. Drugi razlog je bio taj što radnicama nije dozvoljeno prosvjedovati unutar tvornice, nego na trgu gdje je to uvijek dopušteno. Dakle može se izražavati nezadovoljstvo, ali ne i dirati u temeljne postavke društva koje jasno definiraju tko i kako upravlja tvornicama te kako završava stečaj.

Što biste sada, nakon vlastitog iskustva, savjetovali radnicima kojima se sprema slična sudbina?

Radnici ne smiju dopustiti stečaj i da sud odlučuje o njihovim sudbinama. Vjerujem da se radnici mogu oduprijeti tom kapitalizmu, nekretninskom lobiju. Mi nismo uništeni niti ekonomskom krizom niti tržišnom konkurencijom - mi smo uništeni kapitalizmom!

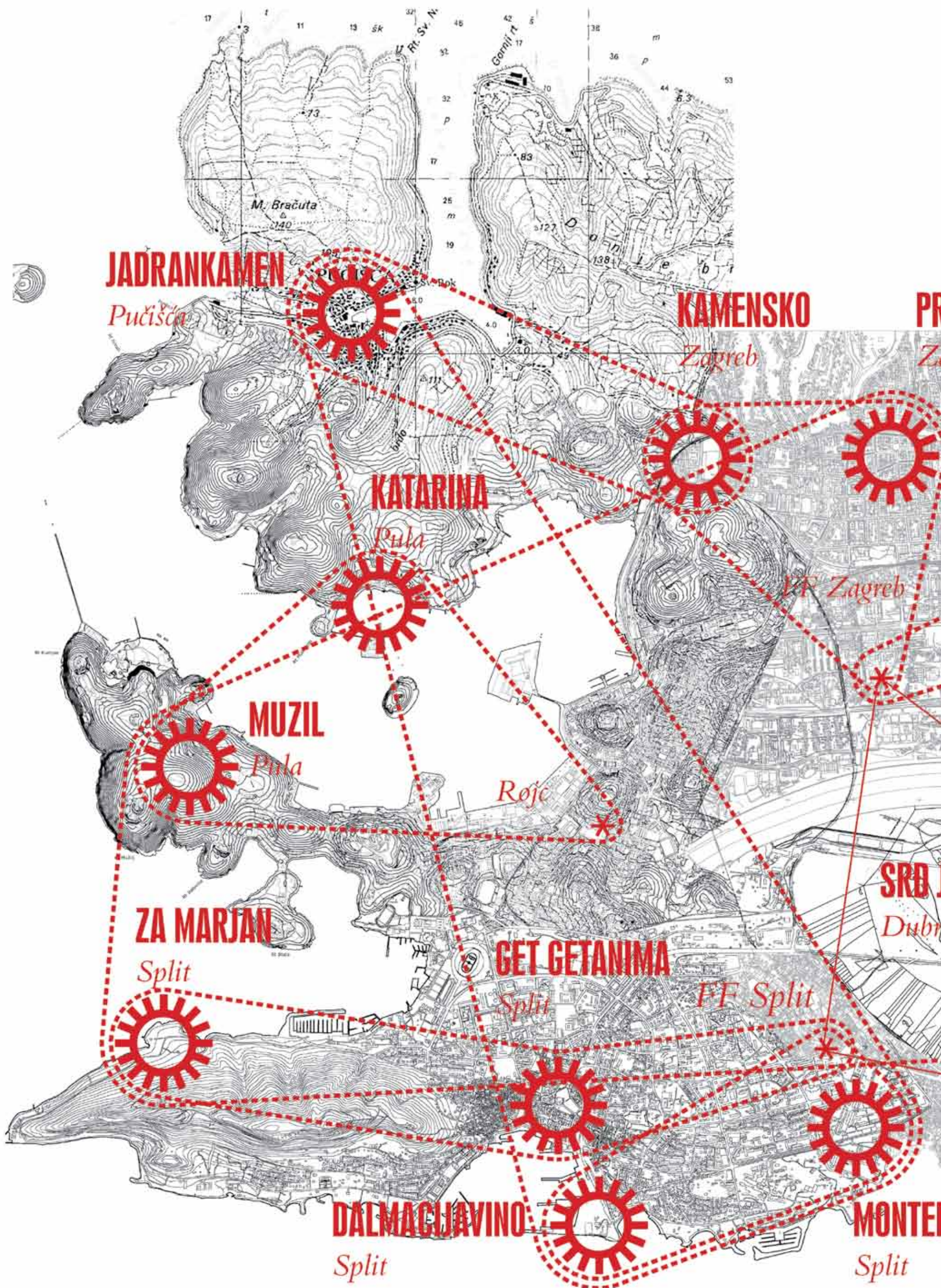


Radnici ne smiju dopustiti stečaj i da sud odlučuje o njihovim sudbinama. Vjerujem da se radnici mogu oduprijeti tom kapitalizmu, nekretninskom lobiju. Mi nismo uništeni niti ekonomskom krizom niti tržišnom konkurencijom – mi smo uništeni kapitalizmom!



Direktori su isisavali novac preko sestrinskih firmi na druge račune i tako radili gubitak. Na sestrinsku firmu kupili su lokaciju za novu tvornicu, ali to zemljište nije ni danas isplaćeno. Na njega je dignut kredit a da zemljište nije vlasnicima ni isplaćeno. Kad je pokrenut stečaj, država je sjela na to zemljište da bi pokrila svoje doprinose. Interes je bio napraviti što veći gubitak ne bi li se opravdao stečaj





SASTAVLJENA MAŠINA OTPORA

RAVO NA GRAD

agreb

PETROKEMIJA

Kutina

JE NAŠ

ovnik

R / UZOR

3. MAJ

Rijeka

- ▶ Studentski štrajk, pokrenut 2009. godine, obuhvatio je gotovo sva sveučilišta u Hrvatskoj, a ovakvo zauzimanje fakulteta studenti su legitimizirali putem direktno demokratskog odlučivanja na dnevnim plenumima otvorenim za sve građane. Sama blokada je dobila široku podršku, prvenstveno od onih koju su se već borili za svoja radna mjesta i materijalne resurse, te se na toj platformi dalje razvija ideja o širenju neposredne demokracije i na druga žarišta sukoba protiv kapitalizma.

Iste godine je održan međunarodni kongres "Grad Postkapitalizma" u Puli na tri različite lokacije u gradu – Rojcu, Katarini i Muzilu. Završnog dana u tvrđavi Maria Louise na Muzilu sastavljena je "Deklaracija o Komunalu" koja sadržava četiri načela za samoorganizaciju grada: pravo na mobilnost, fleksibilnost organiziranja, prisvajanje alata i grad mnogih ekologija.

Godinu dana kasnije, 2010., u Zagrebu je kulminirao sukob u Varšavskoj ulici koji je povezoao mnoge kolektive, suočene sa istim problemom privatizacije zajedničkih prostornih dobara. Pokrenuto je formiranje šire mreže "Forum za prostor" koja danas obuhvaća građanske inicijative u različitim gradovima.

Danas, nakon tri godine umrežavanja mnogih konfrontacija sve je intenzivnija mreža u kojoj različiti protesti međusobno komuniciraju i šire informacije neovisno o političkim i medijskim blokadama režima, podržavaju se, razmjenjuju iskustva, taktike, strategije i svojim vezama premošćuju međusobne udaljenosti komprimirajući žarišta sukoba u jedan jedinstveni prostor pojavnosti – prostor političke akcije.

Slaven Tolj, član inicijative "Srđ je naš":

IZGUBIMO LI GRAD, ŽIVJET ĆEMO U RESORTU

"Srđ je naš!" je inicijativa građana Dubrovnika koji se protive projektu apartmanizacije Srđa.

▶ **Aktivni ste član inicijative "Srđ je naš". Što je točno Srđ?**

Srđ je jedini prostor na koji se grad u budućnosti može širiti budući da se Dubrovnik nalazi između brda i mora i to brdo je jedina urbanistička budućnost grada, koji nažalost sve više postaje turistička destinacija. To nam se već dogodilo u samim zidinama gdje je ostalo 800 ljudi živjeti u odnosu na 6.000 prije dvadeset godina. Tu se nalazi znak jednakosti između problema grada i Srđa jer se grad počinje definirati u medijima i percepciji kao pusti prostor, isto kao i visoravan Srđa.

Što se točno planira na njemu?

Plato koji je jednak površini cijelog grada pokušava se pretvoriti u privatni posjed bez ikakvog javnog interesa. Minimalni javni sadržaji koji su naknadno uključeni u projekt samo su izgovor za ovjeru stvarne uzurpacije prostora. To je duga priča koja je počela Strategijom razvoja turizma temeljenom na izgradnji golf igrališta i Zakonom o golfu. Plan za Srđ nastao je s vremenom s nekih 100 ha na 310 ha, a vrijednost od nekih 80 milijuna eura 2003. godine na milijardu i 200 milijuna eura 2012. Površina je povećana dolaskom Vladinog povjerenika koji je sam, nezakonito, ovo povećanje i potpisao. Iz svega je vidljivo da je na djelu velika špekulacija pretvaranja šumskog i poljoprivrednog zemljišta u građevinsko. Pritom se takozvani investitori stalno izmjenjuju ili ulaze novi. Kredibilitet takvih špekulanata, kao ni izvore novca, nitko ne provjerava. Radi se o okupaciji prostora s atraktivnim pogledom na staru jezgru Dubrovnika, more i otoke u blizini Dubrovnika.

U kakvoj su fazi ti planovi danas?

Početkom kolovoza očekujemo javnu raspravu za Srđ. Očekivali smo ovakav tajming za javne rasprave, koje su namjerno tempirane u ljetnim mjesecima kad su građani okupirani osiguranjem egzistencije, budući da je turistička sezona jedina prilika da nešto zarade. Prva javna rasprava, prije godinu i pol, pokazala je da građani, kao i struka, odbacuju taj projekt, a sada se ponovno pokušava progurati isti plan, bez usvojenih primjedbi. U isto vrijeme na raspravu idu još i planovi za gradsku jezgru, spomenik Papi i sve moguće... Proveli smo istraživanje javnog mnijenja koje je pokazalo da 77% stanovnika podržava referendum o pitanju izgradnje vila, apartmana i golfa na Srđu. Građani su se u provedenoj anketi većinski, 63%, izjasnili protiv apartmanizacije tog područja. Usprkos tome, gradonačelnik to ignorira, a upravo na obećanju referenduma je dobio glasove na izborima.

Očito je da se putem zakonom propisane javne rasprave za urbanističke planove stvari ne mogu promijeniti. Koje ste taktike primjenjivali kao inicijativa?

Inicijativa djeluje već 4 godine, ali neke udruge bave se ovim pitanjem već 7-8 godina. Umreženi smo u Forum za prostor na nivou Hrvatske, zajedno s Pravom na grad, Zelenom akcijom, Zelenom Istrom, Ekološkom udrugom Krka, udrugom Filaktiv... Mislim da su rezultati naših aktivnosti vidljivi, da smo senzibilizirali građane i probudili svijest i savjest o ovim pitanjima. Dnevno sudjelujemo u diskusiji o problemima, razgovaramo s ljudima, organiziramo tribine. Pokrenuli smo i nezavisne novine jer jednostavno nismo imali prostor u medijima koji je potpuno kupila tvrtka "Razvoj golf" koja vodi projekt za Srđ. Mi smo uspjeli alternativnim PR-om dobiti vidljivost i većina ljudi danas odbacuje namjere investitora povezanih s političkim strukturama. Samo 4% građana u potpunosti vjeruje propagandi "golfera". Onaj dio stanovnika koji podržava projekt zna da se radi o koruptivnom projektu, ali ignorira tu činjenicu misleći na eventualnu korist za sebe, da će im pripasti komadić kolača.

Tebe su i fizički napali zbog aktivnosti u inicijativi?

Da, u klubu Revelin kada je TBF obukao majice kao podršku inicijativi. Nakon fizičkog nasrtaja na mene putem lokalnih medija pozivani su građani da se obračunaju s nama kao prijateljima „napretku“. Na kraju sam ja dobio krivičnu prijavu, a vlasnik kluba je dobio priliku da u lokalnim medijima iznese niz laži o događaju optužujući inicijativu „Srđ je naš“. Policija je također stala u zaštitu vlasnika kluba. No, neke stvari su se pokrenule nakon toga, ljudi su vidjeli da je vrug odnio šalu i potpora inicijativi još je veća nego prije.

Kako su se arhitekti postavili u odnosu na inicijativu?

Oni su se, začudo, dosta rano, zahvaljujući prije svega predsjednici Društva arhitekata Dubrovnika Mariji Kojaković, ozbiljno i odgovorno postavili prema toj situaciji, međutim nismo nikad uspjeli zajedno istupiti budući da oni zadržavaju distancu prema inicijativi, bez obzira na to što se zalažemo za iste ciljeve.

U posljednje vrijeme ste aktivni i oko teme izgradnje hidroelektrane Ombla?

Izgleda da se sinkrono ide s apartmanskim gradom na Srđu i ovom hidroelektranom. Ombla je projekt koji se pokušava progurati po svaku cijenu, a koji je očito užasno riskantan i ekonomski upitan, a dovodi u pitanje i korištenje vode u budućnosti.

Kakve ste još akcije organizirali u gradu i na Srđu?

Pored izleta na Srđ, organizirali smo niz malih diverzija. Recimo, stavljanje zastava „Razvoj golf“ na gradske zidine. Time smo htjeli pokazati tko je stvarni vlasnik grada budući da je gradonačelnik jednom prilikom izjavio da onaj čija je zastava na zidinama upravlja gradom. Svaka od naših udruga još posebno radi na ovim temama i izložbama i urbanističkom radionicom i tribinama i sl. kojima se problematiziraju teme javnog prostora.

Što pojam javnog prostora znači za vas koji živite u Dubrovniku?

Ljudi koji vode grad razmišljaju samo o zaradi i kako dovesti što veći broj turista, ali pritom gubimo grad i živimo u resortu. Osim malog broja koji profitira, svi ostali smo na gubitku i zadana nam je uloga jeftine radne snage. Pokušavamo spasiti svoje male prostore slobode unutar ovakvog sistema, ali zahtjevi dominantne ideologije postaju sve veći pa se tako i džepovi slobode polako gase. Mi u Art radionici Lazareti smo primjer te situacije, smetnja lokalnoj upravi koja bi ovaj prostor utrzila za neki privatni interes. U Dubrovniku je svaki metar postao dragocjen, vodi se borba oko svakog pedlja. Ljudi moraju shvatiti što se događa i svatko se mora boriti na svoj način.

⚙️ *Ljudi koji vode grad razmišljaju samo o zaradi i kako dovesti što veći broj turista, ali pritom gubimo grad i živimo u resortu. Osim malog broja koji profitira, svi ostali smo na gubitku i zadana nam je uloga jeftine radne snage*

⚙️ *U Dubrovniku je svaki metar poštao dragocjen, vodi se borba oko svakog pedlja. Ljudi moraju shvatiti što se događa i svatko se mora boriti na svoj način*



3. MAJ TREĆEMAJCIMA!

Inicijativa "3. maj trećemajcima" nastala je 2010. godine u riječkom brodogradilištu kada su sindikati i vijeće radnika podržali radnički prijedlog alternative privatizaciji

Mislite li da je moguće da radnici sami organiziraju proizvodnju takvih razmjera?

Upravo se na tvrtkama kao što su Jaguar, Boeing ili Nokia koje sve imaju ESOP model pokazalo da je to moguće. Zato što je svaki radnik koji je uložio neka sredstva u svoju tvrtku i koji očekuje neku dobit suštinski zainteresiran da tvrtka funkcionira kako treba. Time se pojačava interes zaposlenih kao i efikasnost njihovog rada, motivacija je puno veća kad čovjek radi sam za sebe nego kad radi za nekog drugog.

Što je ESOP model?

To je model radničkog dioničarstva u kojem radnici na osnovi vlastitog udjela direktno upravljaju društvom kroz radničke savjete, vijeća ili odabirom svojih predstavnika u upravnim tijelima.

Kako je Vlada reagirala na to?

Taj naš prijedlog smatrali su neprihvatljivim zbog obaveza koje je RH potpisala s EU-om, tako da su se odlučili na privatizaciju kroz fondove, no detalji su još u potpunosti nepoznati. Mi smo sedam dana nakon što su radnici usvojili "Plan B" sudjelovali u velikom prosvjedu na Korzu u Rijeci na kojem se okupilo najviše radnika 3. maja koji su zahtijevali ne samo zahtjeve inicijative, nego općenito očuvanje brodogradnje. Tada smo pokazali da nećemo dopustiti da 3. maj tek tako šapatom padne.

Mislite li da je nakon svih tih odluka Vlade i dalje moguće voditi borbu?

Ne znam. Vidite i sami što se događa u Europskoj uniji, sustav se praktički urušava i očito je da treba tražiti neke nove izlaze i nova rješenja. Radničko samoupravljanje nam je zasad jedino logično dugoročno rješenje.

Kako komentirate izjave da je brodogradnja djelatnost koja uvijek posluje u deficitu, kao i da u Europi ne može konkurirati azijskoj proizvodnji? Gdje vidite budućnost šķverova?

Hrvatska brodogradnja, čak i u ovom trenutku kada je situacija izuzetno teška, državi na jednu uloženu kunu vraća 2,61 kunu. Da bi vam situacija bila jasnija, u cijeni broda je oko 66% domaćeg rada i opreme, dok je samo 1/3 uvozna komponenta, stoga je brodogradnja u ovom trenutku najveći izvoznik koji sudjeluje s oko 15% u ukupnom izvozu RH.

Jeste li u akcijama surađivali i s nekim inicijativama izvan brodogradilišta? Koliko se Rijeka solidarizirala s problemom 3. maja?

Činjenica je da su tu inicijativu podržavali svi sindikati, ali i Mreža anarhosindikalista (MASA) te studenti. Neprestanim ukazivanjem na naš problem uspjeli smo izazvati re-

akcije u gradu. Sam gradonačelnik je pokazao veliki interes za budućnost 3. maja jer shvaća da bez 3. maja nema ni grada. To je srce Rijeke.

Zašto je 3. maj važan za Rijeku?

Iz jednostavnih razloga: na svakog zaposlenog u brodogradilištu dolaze 3 zaposlena u nekim drugim djelatnostima; sve trgovine u Rijeci znaju kad 3. maj isplaćuje plaću; dvije i pol tisuće radnika puta prosječna neto plaća od 5.000, to vam je 12,5 milijuna kuna mjesečno koje se uglavnom potroše u ovom gradu.

Nekad su brodogradilišta višak svojih sredstava investirala u komunalne servise, stanogradnju, sport, kulturu...

Mislite li da bi se taj višak koji sad odlazi u privatne džepove mogao investirati u društvenu vrijednost?

Banke su, poput one Riječke, nekada bile oformljene upravo zbog industrije, a te su banke investirale višak i u javne stambene fondove. Budući da su sada banke u privatnom vlasništvu, više im nije u interesu razvoj proizvodnje. Danas se izvlače viškovi iz 3. maja putem kamata na kreditna sredstva koje država plaća privatnim bankama, a sigurno bi bilo bolje da se ta sredstva investiraju u stanove ili objekte od općeg dobra.

Vjerujete li da bi nešto takvo bilo moguće kad bi brodogradilište bilo u rukama radnika?

Budući da sav plasman kapitala, pa tako i u brodogradilištu, ovisi o bankama, vrlo važno u svemu bilo bi imati našu banku koja bi podržavala proizvodnju, a ne potrošnju. Nažalost, danas vam je puno lakše dobiti kredit za kupnju auta nego za pokretanje proizvodnje.



Nećemo dopustiti da 3. maj tek tako šapatom padne. Vidite i sami što se događa u Europskoj uniji, sustav se praktički urušava i očito je da treba tražiti neke nove izlaze i nova rješenja. Radničko samoupravljanje nam je zasad jedino logično dugoročno rješenje



Bez 3. maja nema ni grada. To je srce Rijeke.

Na svakog zaposlenog u brodogradilištu dolaze 3 zaposlena u nekim drugim djelatnostima; sve trgovine u Rijeci znaju kad 3. maj isplaćuje plaću; dvije i pol tisuće radnika puta prosječna neto plaća od 5.000, to vam je 12,5 milijuna kuna mjesečno koje se uglavnom potroše u ovom gradu



► Što se dešavalo s 3. majem netom prije Vladine odluke o pokretanju privatizacije?

U ožujku 2010. godine 3. maj ostajao je bez posla. U toj situaciji javila se potreba nas radnika, koji egzistencijalno ovisimo o 3. maju, da poduzmemo neke korake, da pokažemo da smo živi. I da pokažemo da opstanak 3. maja nije nužan samo nama, već i čitavom gradu Rijeci.

Što je dovelo do privatizacije?

O privatizaciji se počelo govoriti u sklopu pregovora Republike Hrvatske s Europskom unijom. Vlada se odlučila na privatizaciju iako nisu sagledane sve posljedice. Svugdje u svijetu su brodogradilišta ovog tipa u većinskom državnom vlasništvu, odnosno pod patronatom države, zbog velike važnosti koju imaju za gospodarstvo.

Vladi ste prije dvije godine prezentirali "Plan B" koji je na zboru radnika 31. ožujka 2010. godine podržalo preko tisuću radnika. Koje prijedloge sadrži taj plan?

Tada se dogodila situacija da su sva tri sindikata koja djeluju u brodogradilištu bila suglasna oko inicijative jer su shvatila da nam je opstanak 3. maja u zajedničkom interesu. Mi smo predlagali partnerski odnos između države kao vlasnika i radnika kao upravljača. Naime, radnici bolje poznaju ljude i situaciju pa stoga mogu bolje izabrati i ljude koji će voditi 3. maj, dok je do sada to činila Vlada koja je opterećena političkim odlukama u imenovanju kadrova.

Što ste konkretno predlagali?

Bilo je predloženo da radnici preuzmu upravljanje brodogradilištem na određeni period u kojem bi pokazali da su u stanju, zajedno s državom kao većinskim vlasnikom, upravljati brodogradilištem i postaviti ga na zdrave noge.

Dakle, predlagali ste da vlasništvo ostane državno, a da radnici preuzmu upravljanje?

Da, ali da se čak i dionice prepuste radnicima nakon tog perioda ako se pokaže da su radnici uspješni. Nakon što je taj plan prihvaćen u Rijeci, prijedlog su prihvatili i predstavnici sindikata brodogradilišta u Kraljevici i Splitu.

Sve više inicijativa zamišlja proizvodnju na takav samoupravni način, no riječko brodogradilište trenutno ima 2.500 zaposlenih, a s kooperantima i oko 3.000 ljudi.

OTPOR NE MOŽE USPJETI BEZ ŠIROKE MREŽE PODRŠKE

Mreža solidarnosti je inicijativa splitskih umjetnika, aktivista, anarhista, studenata, radnika i drugih oformljena s namjerom povezivanja različitih borbi koje se trenutno odvijaju u Splitu i okolici.

► **Kad je Mreža solidarnosti započela s aktivnostima?**

► Prije nekoliko mjeseci organiziranjem izložbe, koncerta i tribine posvećene pitanjima mogućnosti i uspjeha radničke borbe u globalu. Okupili smo umjetnike, studente, nezaposlene, radnike i dr. u prostoru splitske tvornice Dalmacijavina s ciljem informiranja šire zajednice o problemu koji postoji u gradu, a o kojem se tako malo može saznati putem medija. Htjeli smo pokazati da je potrebna podrška zajednice, kao i solidarnost ne samo između radnika različitih firmi, nego solidarnost svih slojeva društva. Ono što se tamo spontano dogodilo jest da je među radnicima i sindikalcima iz nekoliko firmi stvorena zajednička baza.

Radnicima kojih firmi?

Adriachema, Uzora, Dalmacijavina, Montera, Jadrankamena i još nekih firmi koje su propale. Nisu sve firme bile u mogućnosti pokazati solidarnost budući da je iz onih koje su još ranije zatvorene, poput Salonita, Željezare, Jadranske pivovare, teško ponovno naći radnike i uključiti ih u taj pokret. Tijekom sastanaka koji su se spontano počeli odvijati u Dalmacijavinu odlučeno je da treba zajedno raditi na svojim zahtjevima i solidarnosti. To bi značilo da, ako jedna od firmi ostvari svoj cilj, tu borba ne staje. Primjerice, da u zahtjevima radnika Dalmacijavina stoji da i druge firme moraju ostvariti svoje ciljeve. Na taj način se i vrši pritisak i ostvaruje jedinstvo.

Zašto ste se odlučili za umjetničke akcije?

Kao prvo, izložba i koncert jamče radnicima dolazak drugih; drugo, medijska pažnja se ostvaruje kada imamo masu, a masa se realizira ako imamo program koji privlači medijsku pažnju, pa se oni uzajamno dalje uvjetuju. To je dobro jer se sve odvija u prostoru tvornice kojoj je potrebna medijska pažnja. Važno je da, koliko god to možemo, otvaramo teme o mogućnostima zauzimanja tvornice, reorganizacije, da dekonstruiramo pojmove prodaje i stečaja. Također, ako radnici i jesu već zajedno u borbi, treba priznati da nikakav radnički ili bilo koji drugi otpor ne može danas uspjeti bez široke mreže podrške. Potrebno je odma-

knuti se iz protestnih akcija iscrpljivanja, koje samo služe za trenutno samozadovoljavanje i medijsku manipulaciju radničkim zahtjevima, na konstruktivne stvari. Jedino se kvalitetnim građenjem zajedničkog prostora može realizirati jedinstvo u obrani radničkih prava.

Tko čini Mrežu solidarnosti?

Premrežavanjem onih koji dolaze iz različitih polja borbe stvaramo osnovu zajedničkog djelovanja. Tako na primjer u Monteru radimo tribinu Uzora i sve vrijeme održavamo redovite međusobne kontakte. Ima onih koji imaju iskustva s različitim građanskim akcijama, blokadama fakulteta, borbom za očuvanje javnih prostora, organizacijom umjetničkih događaja, poput Adria art anala, ali ima i onih koji nemaju ranijeg iskustva.

Koji su uzroci propadanja tolikog broja firmi u Splitu?

Čest uzrok propadanja firmi, poput Pivovare i Dalmacijavina, je prenamjena zemljišta radi iskorištavanja u turističke svrhe ili šoping centara. Školski primjer je sljedeći: Netko kupi tvornicu i ima dva proizvodna pogona, jedan u Splitu, drugi u drugom gradu. U Splitu želi zatvoriti tvornicu, prodati zemljište, prenamijeniti ga u turističke svrhe. Budući da firma dobro posluje i ima svoje tržište, treba opravdati stečaj time što će dokazati da nije moguće nastaviti proizvodnju u Splitu, nego samo u tom drugom mjestu. To se rješava potpisivanjem ugovora o distribuciji svojih proizvoda po kojem se daje nekome da na tržište distribuiraju 100% tvojih proizvoda. Nakon toga vlasnik potpiše odvojeni osobni ugovor s distributerom i dogovori se da proizvode neće slati u određene dućane i ispod određene cijene. Potom distributer, budući da u ugovoru nema stavke o količini proizvoda koja se mora godišnje poslati na tržište, njegove proizvode jednostavno ne šalje na

tržište. Ako proizvodi nisu na tržištu, gomilaju se na lageru, ne postoje ni prostor, ni sirovine za daljnju proizvodnju pa se zaključuje da tu proizvodnja nije potrebna, a u kupovnom ugovoru te firme stoji da, u trenutku kada ona postane neprofitabilna, vlasnik ima pravo zatvoriti pogon i svu proizvodnju premjestiti u drugi grad. Ovdje se uništi tvornica, ljudi dobiju otkaze zbog nekretnine i prostora.

Osim bivših industrijskih pogona, postoje li i neka druga mjesta špekuliranja nekretninama u Splitu?

Poznati slučaj privatnog interesa u nekretninama je Marjan. Ali postoji više mjesta izravne konfrontacije interesa, poput rušenja srednjovjekovnog bedema Contarini gdje se opet, bez ikakve rasprave, otvaraju vrata privatnim interesima pod opravdanjem da mora postojati ekskluzivni hotel što bliže centru grada; pa sve do ekstremnih slučajeva gdje se zbog ideologije turizma pokušava iseliti stanare iz povijesne jezgre, zbog čega su stanari i osnovali inicijativu Get getanima, kroz koju se udružuju i bore. Borbom za radna mjesta, a s druge strane borbom za očuvanje javnog prostora i prokazivanjem špekulacija zemljištem, stvara se fronta otpora prema privatnim interesima. Pokušava se raditi na premežavanju i ujedinjavanju oko ciljeva, kao i međusobnom pomaganju.

Znači u Splitu je ideologija turističkog grada dosta prisutna?

Da, ali ona ide u paketu s više stvari koje se propagiraju na razini cijele države. Tvornička proizvodnja se predstavlja kao nešto što je nepotrebno u gradu koji se orijentira na turizam. Kao, što ćemo mi raditi sa škverom usred grada ako se želimo okrenuti turizmu? Ali nitko ne pita: tko se to točno želi baviti turizmom? I zašto bi bavljenje turizmom značilo diskreditiranje onih koji se žele baviti drugim djelatnostima koje su osnova za bilo kakvo normalno i zdravo funkcioniranje društva? Propagandom o prosperitetu u turizmu direktno se utječe na nedostatak solidarnosti ostatka društva, pa tako ljudi, zbog takve medijske slike, na radnike gledaju kao na ljude koji žele predstavljati grad u nepoželjnom, neturističkom svjetlu.

Potrebno je odmaknuti se iz proteštne akcija iscrpljivanja, koje samo služe za trenutno samozadovoljavanje i medijsku manipulaciju radničkim zahtjevima. Nikakav radnički ili bilo koji drugi otpor ne može danas uspjeti bez široke mreže podrške. Važna je solidarnost ne samo između radnika različitih firmi, nego solidarnost svih slojeva društva!

Željko Klaus i Davor Rakić Ričo, radnici Petrokemije:

NAKON 72 DANA BLOKADE IZBORILI SMO SE ZA RADNIČKU KONTROLU

Petrokemija u Kutini najveća je tvornica mineralnih gnojiva u bivšoj Jugoslaviji. Njeni radnici, okupljeni u Stožer za obranu, već su nekoliko puta uspješno spriječili privatizaciju tvornice.

Kakve ste sve oblike podrške imali u svojoj već skoro 15-godišnjoj borbi?

Oko ovih prosvjeda uspjeli smo okupiti sve ljude u Kutini, sve sindikate i seljačke udruge. Čak smo, kad im je bilo potrebno, išli i sa seljacima na prosvjede. Svi su imali dojam da smo mi u stanju nešto pokrenuti, ali neke stvari se moraju rješavati u Zagrebu, a ne u Kutini. Mi možemo biti samo inicijator.

A zagrebački studenti?

S njima smo u čvršćem kontaktu od prve studentske blokade kad smo im odmah dali podršku. Imali su vrlo konkretan i artikuliran zahtjev gdje su uspjeli oko sebe okupiti dobar dio javnosti i medija. Malo smo uspoređivali svoju i njihovu organizaciju. Njihova je direktno demokratska i jedan dio njihove snage je da nikoga od njih ne mogu uhvatiti u žrvanj kao što su recimo napravili seljacima. Tu je prednost anonimne organizacije koja nema svog predstavnika, ali, s druge strane, nama je puno lakše probiti se kroz medije s prepoznatljivim licem.

Koje ste akcije imali izvan tvornice?

‘98. godine 72 dana i noći ništa se nije događalo van žice tvornice. 2001. ne bismo izašli na cestu da je Vlada na vrijeme reagirala. Blokada autoputa je bila B varijanta. No, blokirali su nam dovod plina, a nismo imali vremena za temeljitu pripremu pa smo jedan dan blokirali Inine benzinske postaje, a uz lokalni radio i televiziju informacija se proširila. Da smo 1998. Hrvatskim željeznicama kazali da zaustave vlakove, oni bi ih zaustavili i blokirali pruge.

Prometna infrastruktura je ključan faktor u distribuciji vašeg proizvoda.

Mi unutar tvornice imamo ranžirni kolodvor, imamo svoje strojovođe, odakle se sve Hrvatskim željeznicama šalje dalje za luke. Dakle, onaj tko bi eventualno kupio Petrokemiju, vjerojatno bi samo iskoristio našu infrastrukturu, koja je povezana s državnom, za distribuciju svoga proizvoda. Budući da je tržište na koje sada izvozimo postojećom infrastrukturom zasićeno, u slučaju povećanja proizvodnje za to ne bismo imali dosta

vagona i pruga. Nemaš osnovne infrastrukture kojom bi se takva povećana proizvodnja i distribuirala.

Da li napredak industrije podrazumijeva da se cijeli sustav infrastrukture unaprijedi?

Da, nama osim pruge trebaju i dobri lučki kapaciteti te planiramo uložiti u Luku Šibenik. Država mora uložiti u željeznice, vagon, pruge, pa tek onda bi, paralelno s tim, trebalo dizati kapacitet proizvodnje.

To podrazumijeva da, osim Petrokemije, i sva potrebna infrastruktura mora ostati u vlasništvu države.

To je sasvim jasno. Država više nije u vlasništvu nekih svojih resursa, poput plina, i sad mi plaćamo plin skuplje od svih ostalih potrošača u Hrvatskoj jer je država taj resurs već prodala.

Stožer se nedavno ponovno aktivirao oko Petrokemije uslijed novih prijetnji privatizacije?

U ovim zadnjim pokušajima privatizacije Petrokemije samo smo poslali pismo na četiri adrese - predsjedniku države, premijeru, predsjedniku Sabora i prvom potpredsjedniku Vlade. U njima smo postavili pitanja vrijedi li još uvijek sporazum iz 1998. godine te je li Petrokemija strateška industrija. Oni su to sve prešutjeli i nisu odgovorili, ali to je bilo dovoljno da izjave da ne misle prodati Petrokemiju. Prvi potpredsjednik Vlade je jedan dan rekao da ide u Rusiju prodati Petrokemiju, a kad se nakon nekoliko dana vratio, i nakon što smo mi izvršili pritisak, izjavio je da nije išao prodavati Petrokemiju. Tu se vidi da nas se još uvijek boje.

Što bi za Petrokemiju značila privatizacija?

Mnogo toga u Hrvatskoj ovisi o Petrokemiji, i mi o njima. Od željeznice, plinsko-opskrbenog sustava, elektrodistribucije, svega. Na primjer, četvrtina ukupne potrošnje plina u Hrvatskoj otpada na Petrokemiju, 90 posto prometa luke za rasuti teret u Šibeniku čini naša sirovina ili naši proizvodi. Četvrtina ukupnog prometa Hrvatskih željeznica je Petrokemija... Očito je da je to za jednu državu strateška industrija. Privatizacija inače, sama po sebi, nije dobra, a pogotovo kad se radi o strateškim industrijama. Mi se ne slažemo s tim kako je Vlada svih ovih godina zamišljala privatizaciju.

Kako je Vlada zamišljala privatizaciju?

Pa prvi pokušaj bio je još 1998. godine kad je bila aktualna kuponska privatizacija na način da se kroz tadašnji Privatni investicijski fond Petrokemija pretvori u kupone koji će biti podijeljeni. Tada se prvi put oformio Stožer za obranu Petrokemije koji od tada okuplja dva sindikata i jednu udruhu branitelja iz Petrokemije u zajedničkoj borbi protiv privatizacije. Stožer tada zauzima Petrokemiju i blokira tvornicu na 72 dana. Zaključak tadašnjih vlasti bio je da nas ne trebaju više čačkati jer su nas se valjda bojali te su s nama potpisali sporazum kojeg se mi i danas držimo. Temeljni zahtjev onda, pa i danas je da država mora biti većinski vlasnik takve proizvodnje.

Niste zahtijevali da se vlasništvo prebaci na radnike?

Nismo vjerovali da to može funkcionirati na taj način da radnici budu i vlasnici tvrtke jer je to prevelik sustav. Naravno, to ne isključuje ulogu radnika da nadziru firmu, da imaju utjecaj na sve ono što je bitno. Tada smo se izborili za to da naši predstavnici sjede u nadzornom odboru Petrokemije. Danas imamo četiri od devet članova tog odbora. Dakle, izborili smo se za radničku kontrolu. Imamo informacije iz prve ruke i direktno sudjelujemo u donošenju svih strateških odluka preko nadzornog odbora, mi biramo upravu i uvijek biramo one ljude koji su radili unutar tvornice, koji znaju kako ona funkcionira.

Ono što je karakteristično za Petrokemiju je da se oko svakog protesta homogenizira gotovo čitav grad. Kako problemi Petrokemije odjekuju u gradu?

Kutina je grad s 15.000 stanovnika, od kojih dvije i pol radi u Petrokemiji. Grad zaista ovisi o tvornici i živi s njom. Gradska uprava je donosila zaključke koji su bili naši zaključci. Ono što smo mi željeli. Grad i radnici imali su apsolutno iste stavove.



Kutina je grad s 15.000 stanovnika, od kojih dvije i pol radi u Petrokemiji. Grad zaista ovisi o tvornici i živi s njom. Oko ovih prosvjeda uspjeli smo okupiti sve ljude u Kutini, sve sindikate i seljačke udruge. Čak smo, kad im je bilo potrebno, išli i sa seljacima na prosvjede



Prvi potpredsjednik Vlade je jedan dan rekao da ide u Rusiju prodati Petrokemiju, a kad se nakon nekoliko dana vratio, i nakon što smo mi izvršili pritisak, izjavio je da nije išao prodavati Petrokemiju. Tu se vidi da nas se još uvijek boje



Teodor Celakoski, Tomislav Domes i Tomislav Medak, članovi inicijative Pravo na grad:

JAVNI PROSTOR MORA BITI DOSTUPAN BEZ KOMERCIJALNIH BARIJERA

Pravo na grad je inicijativa usmjerena protiv upravljanja prostorom na štetu javnog interesa i isključivanja građana iz odluka o prostornom razvoju Zagreba.

▶ Što se desilo s Varšavskom ulicom u Zagrebu i kako je tako mala pješačka ulica uspjela okupiti velik broj građana?

U većim akcijama aktivistima se pridruživala uža grupa od 500 građana od povjerenja, a na velikim demonstracijama pridruživala im se i široka grupa od preko 2.000 građana koji su se preko internetske forme prijavili za sudjelovanje u živom zidu za Varšavsku i koji su pozivani SMS-om

Javni prostori nam jamče zadovoljavanje nekih temeljnih potreba kao što su mogućnost odmora ili susretanja, ali i ostvarivanje političkih prava kao što su pravo na slobodno kretanje, javno okupljanje i iskazivanje mišljenja

Varšavska, odnosno pretvaranje dijela pješačke zone u toj ulici u samom centru Zagreba u ulazno-izlaznu rampu za podzemnu garažu privatnog shopping centra, bila je zadnja i najneprihvatljivija faza izvedbe projekta "Cvjetni prolaz" Hoto grupe protiv kojeg su Pravo na grad i Zelena akcija započeli kampanju još 2006. godine. Projekt je uključivao rušenje zaštićenih povijesnih zgrada, povećanje izgrađenosti unutar već izgrađenog bloka za više od 100 posto, izgradnju podzemne garaže koja privlači veliku količinu automobila u središte grada te, budući da je centar zamišljen u pješačkoj zoni, izgradnju ulazne rampe u tu garažu u javnoj ulici. U trenutku kad je predstavljen javnosti, takav je projekt prema važećim pravilima, Generalnom urbanističkom planu, bilo nemoguće izvesti. No nizom pogodovanja, usprkos snažnom protivljenju javnosti, gradska ga je vlast omogućila.

Zašto je gradski javni prostor bitan?

Javni prostori nam jamče zadovoljavanje nekih temeljnih potreba kao što su mogućnost odmora ili susretanja, ali i ostvarivanje političkih prava kao što su pravo na slobodno kretanje, javno okupljanje i iskazivanje mišljenja. Često su to prostori intenzivne socijalnosti u kojima se individualna i društvena egzistencija može reproducirati u političkom i materijalnom pogledu. Za punu realizaciju tih konstitutivnih dimenzija slobode i jednakosti javni prostor i njegove funkcije moraju biti dostupni bez komercijalnih barijera i bez društvenog isključivanja. Međutim, budući da je suvremeni grad oblikovan i organiziran procesima kapitalističke proizvodnje i potrošnje, konkretni javni prostor uvijek nastaje u sistemskoj tenziji naspram kapitalističkog programa grada. On je izuzetak koji kapitalistički sistem mora osigurati za socijalnu reprodukciju radne snage i potrošnju, ali je on i proces u kojem se intenzivna socijalnost gradi kao izuzetak iz kapitalističkog programa. To je njegova ambivalencija. Formalni javni prostor ulice ponekad je prostor javnog života kada ga okupiraju demonstranti, a ponekad

je prostor komercijalizacije i komodifikacije kada ga okupiraju terase kavana. Investicijski ciklusi u gradogradnji su spori i povrti od ulaganja su neizvjesni – zbog toga su uostalom često generator cikličke izmjene ekonomskog rasta i krize. Budući da javne prostore često karakterizira intenzivna socijalnost, takvi su prostori pogotovo privlačni investitorima jer nude povlaštenu poziciju koja ima karakter monopolne rente – mogućnosti da se osiguraju povećani povrti zbog intenziteta tako koloniziranog javnog prostora.

Čitav proces je postao javno vidljiv s arhitektonskim natječajem. Kako se režim koristio arhitekturom i urbanizmom tijekom cijelog procesa?

Da bi se stvorio privid javnog procesa, investitor je na samom početku, očito u dogovoru s gradskom vlasti, organizirao anketni urbanističko-arhitektonski natječaj. U stručni sud za ocjenu pristiglih projekata bio je uključen veći broj predstavnika gradskih institucija - pročelnici gradskog ureda za strategijsko planiranje i razvoj grada, zavoda za prostorno planiranje i zavoda za zaštitu spomenika kulture i prirode. Iz ovog je odmah u početku bilo jasno da se ne radi samo o planu privatnog investitora, nego i o ozbiljnoj namjeri Grada. Kao i u mnogim drugim slučajevima, ta se namjera i odluka legitimirala mišljenjem struke, ponajprije arhitektonske i urbanističke, ali i prometne. Pokazalo se, dakako, da je za svaku političku odluku moguće pronaći stručnjaka i stručni argument koji će je opravdati.

Akciju u Varšavskoj karakteriziralo je i snažno medijsko djelovanje. Kako je ono utjecalo na mobilizaciju građana?

Često su performativne i vizualno atraktivne javne akcije zaobilazile zatvorenost i ignoranciju mainstream medija i osigurale vidljivost i prepoznatost poruka u javnosti. Prvo uključivanje građana uslijedilo je početkom 2007. peticijom protiv devastacije Cvjetnog trga i Donjeg grada koju je potpisalo preko 54 tisuće građana. Zahvaljujući stečenoj reputaciji, tek nakon više od godine dana kampanje, u siječnju 2008., organiziran je prvi veliki prosvjed na koji se odazvalo između 4 i 5 tisuća građana.

Otpor je kulminirao blokiranjem gradnje rampe u Varšavskoj ulici u prvoj polovici 2010. godine i formiranjem živog zida u kojem je sudjelovalo više tisuća građana, a njih preko 150 je i uhićeno. Kako je bilo organizirano zauzimanje?

Zauzimanje Varšavske u sklopu kampanje "Ne damo Varšavsku!" bilo je moguće zbog angažmana predane grupe stotinjak aktivista i masovne podrške građana kampanji. Početni impulsi inicijative Pravo na grad nastali su iz zajedničkih aktivnosti zagrebačkih organizacija vaninstitucionalne kulture, organizacija mladih i ekoloških organizacija u Zagrebu još 2005. godine. I dok su te organizacije sve vrijeme podupirale kampanju protiv projekta Cvjetni i izgradnje garaže, a ljudski nadasve u ranoj fazi tijekom peticije protiv projekta, sama kampanja vođena je kroz kompleksnu strukturu. Na dnevnoj bazi kampanju je vodio uži tim članova Prava na grad i Zelene akcije. Javne akcije taj tim je osmišljavao i dogovarao s užim krugom od - na vrhuncu kampanje - stotinjak aktivista. Uz aktivističku grupu, kampanja se oslanjala na grupe eksperata i javnih ličnosti koji su pomagali u pravnom osporavanju projekta i javnim istupima. U većim planiranim akcijama aktivistima se pridruživala uža grupa od 500 građana od povjerenja, a na velikim javnim akcijama i demonstracijama pridruživala im se i široka grupa od preko 2.000 građana koji su se preko internetske forme prijavili za sudjelovanje u živom zidu za Varšavsku i koji su pozivani SMS-om.

Tako izgrađena struktura omogućila je kontinuiranu višegodišnju kampanju i višekratno zauzimanje Varšavske prije no što je policijska represija otvorila put realizaciji projekta Cvjetni i konačnom izvlaštenju dijela Varšavske ulice.

Twica Šćepanović, radnik Jadrankamena:

TREBA OKUPIRATI KAMENOLOM, OSNOVATI ZADRUGU I PROIZVODITI

Jadrankamen je firma koja se bavi obradom bračkog bijelog mramora. Nakon što su radnici blokirali stečajni postupak, u mjestu je intervenirala specijalna policija pa je tako ovaj slučaj odjeknuo u cijeloj Hrvatskoj

drankamena. Mi smo pružili podršku radnicima Uzora kad su one stupile u štrajk i tijekom stečaja u vlastitoj režiji pokrenule proizvodnju šivanja robe. Jednostavno su dale oglaš u novinama: "Donesite svoje materijale, mi ćemo vam sašiti što poželite, platit ćete rad". Sindikat Jadrankamena je poslao neku pomoć i one su to uložile u proizvodnju. Nažalost, Uzoru je završio stečaj i ljudi su pošli doma bez izgleda da se vrate natrag, Monter je danas u stečaju ko i Jadrankamen...

No unatoč stečaju vi i dalje proizvodite?

Radnici i dan-danas rade iako je dolaskom stečajnog upravitelja naređeno da se udalje, ali grupa radnika u štrajku je radila svo vrijeme. Kad je uprava zaprijetila da će pokrenuti stečaj, radnici nisu obustavili štrajk, nego su počeli raditi. Samoinicijativno - nije se izdavala roba van, nego su počeli proizvoditi i puniti lager. Nafta je par puta kupljena sa novcima od sindikata, ništa brusi smo dobili od čovika iz Pučišća... Mi nismo mogli prodati sa papirima, ali nismo dali njima da odvoze robu dok se ne postigne neki dogovor.

Javnost u Hrvatskoj je vjerojatno najviše čula za slučaj Jadrankamena kada je 200-tinjak specijalaca izvršilo desant na Pučišća. Što se točno desilo?

Stečajni upravitelj je prije toga dolazio u Pučišća i poljubio je vrata, ni ga se pustilo u upravnu zgradu. I sud je naredi da ide preuzet poslovanje i posla je zahtjev policiji da mu to obezbijedi. Možda je to bila upitna politička odluka, ali broj policajaca koji je došao bio je normalan jer, da je on došao sa deset policajaca, vratija bi se neobavljena posla. Tako da su jednostavno razmakli radnike, 10-12 ih je privedeno, nakon dvi ure su hi vratili doma bez ikakvih papiri. Jenemu su samo podnijeli prekršajnu prijavu da je potegnuja pandura.

Ta upravna zgrada je ona u centru s razbijenim staklom na kojoj piše "fašisti"?

Je, to je kasnije napisano. A staklo je razbija zaštitar koji je doša sa stečajnim upraviteljem. Kako smo blokirali kalu do ulaza u firmu, ovi su pokušali proći kroz podrum. I kako je tuka nogom u vrata, falija je drveni okvir i udrija u

čaklo. Ali opet nisu mogli ući jer je unutra sve bilo solidno zabarikadirano. Tako da su morali čekat da im policija raščisti put.

Kad je došla policija, cijelo se mjesto diglo na noge?

Nažalost ni. Realno bi bilo ne da se za Jadrankamen digne cilo mjesto, nego da se digne cili Brač. Recimo, kada je raspisan referendum za opoziv načelnika zbog toga ča ni da podršku ovakvim akcijama sindikata, tribalo je izać priko 50% svih ljudi, a ti broj se ni niti blizu postiga.

Tko je pokrenuo inicijativu za referendum?

Grupa žena u udruzi Žene kamena koja se organizirala da bi pružila podršku radnicima Jadrankamena. Većina njih je u rodbinskim vezama sa radnicima. Pokrenule su niki akcije za skupljanje novca za školovanje dice radnika, 2,3 koncerta su organizirana.

Kakav je stav načelnika po pitanju Jadrankamena?

Načelnik je javno istupi protiv djelovanja sindikata, protiv blokade firme. On je, barem verbalno, pružija podršku obrani radnih misti, ali je isto tako javno izjavi da ćemo vjerojatno u stečaj ukoliko nastavimo sa štrajkom.

Kao što su rektor i dekani rekli studentima za vrijeme blokade da podržavaju cilj, ali ne i metode?

Ništo slično.

Sukob se proširio iz same fabrike na cilo mjesto. Kako gledate na današnji sustav upravljanja Pučišćima?

Ovako se dobit razdili između gazde i političara. Ali da je društveno vlasništvo, da ljudi lokalno upravljaju, jednostavno mi dobijemo! Neš ti problema u jenem Humcu, koji ima dvišta pedeset ljudi, da se skupidu pedeset da rečedu ča triba učiniti, da se dogovorimo i da to učinimo. I onda kad bi se mi dogovorili, ne bi moga niki pogodit posal, ne bi si nidan moga stavit u žep. Je triba popločat piacu u mistu? Napraviti ćemo. Mujte! Niko-niko. Jer je to za nas! A gazdi to ni u interesu. Zašto bi on namin poploča piacu misto da proda taj materijal i stavi si šolde u banku? Briga njega za našu piacu!

Protesti u Jadrankamenu su počeli u ožujku kad su kasnile plaće, narasli dugovi. Kako je došlo do toga?

Problemi su nastali malo pri, počelo je sa privatizacijom pa se to razvlačilo. Doprinosi nisu uplaćivani već tri godine, nismo mogli dobit jeftine kredite za pokrit dugove i ono što se vadilo pare iz Jadrankamena i stavljalo negdje drugdje. Kad su počeli problemi i sa neto plaćama, onda se krenulo u štrajk.

Kako ste krenuli u borbu?

Nepromišljeno. Kod nas ni problem organizirati štrajk. To je vrlo jednostavno, problem je kako završiti štrajk. Prvi štrajk je bija lani u 3. misecu i taj štrajk nikad ni završen. Nikad ni riješen problem zbog kojeg je pokrenut bilo koji štrajk kod nas.

Trenutno je Jadrankamen u stečaju.

Kolike su šanse da počne ponovno raditi?

Jadrankamen će sigurno nastaviti raditi, pitanje je samo sa koliko radnika. Vlada daje garanciju da će ona i Erste banka otplatiti dugove u zamjenu za vlasništvo nad Jadrankamenom. Vjerojatno bi onda banka imala 52%, a država 48% vlasništva. Bili su neki dogovori da banka postavi upravu.

Kako gledate na to?

Ni dobro. Po meni ni dobro niti da radnici postanu vlasnici. Kakvi su radnici kao dioničari pokazali su se 90-ih. Mi smo imali 51% vlasništva Jadrankamena. Kad je došao novi gazda sa kešom, pali smo na 15%. Zato san ja predlaga zadrugu da ne bude dioničko vlasništvo. Ja sam predlagao da se napravi anketa među radnicima i da se vidi da li da idemo u osnivanje nove firme, ali ne poduzeća, nego zadruge. Zadruga ima veću slobodu djelovanja i organiziranja. Nije se prihvatilo niti prijedlog ankete, niti prijedlog pokretanja zadruge.

Zašto banka može, a vi ne možete?

Jer mi nimamo para da bi platili koncesiju državi. Možemo to izvest jedino ilegalno. Treba jednostavno, po mom mišljenju, okupirati kamenolom, osnovati zadrugu i proizvoditi. I u međuvremenu se natezat sa državom oko koncesije, vlasništva nad strojevima i imovinom... Međutim, ta ideja je trenutačno neostvariva jer je sindikat odustao od bilo kakvog plana preuzimanja firme, a radnici su, nakon 6 miseci neprimanja plaće, štufi sami sebe. Velika većina ih danas želi da se stvar riješi na bilo koji način.

Kako pitanje vlasništva utječe na ideju o samoorganizaciji radnika?

Ako su po ustavu svi oblici vlasništva ravnopravni, onda smo mogli ostaviti društveno vlasništvo. Jer ni istina da je rudno bogatstvo vlasništvo države. To je vlasništvo ljudi. Mi kao radnici, kao stanovnici ovoga područja možemo puno pametnije i bolje koristiti to rudno bogatstvo za dobrobit svih, ne samo za dobrobit banke, gazde ili ministara. Jer mi možemo raditi i, kad si isplatimo plaće, biti na nuli, i mi smo zadovoljni. Ali, ako mi gazdi radimo na nuli, on zatvara firmu jer on nema dobiti, nema interesa držati firmu.

Išli ste i do Splita, do Dalmacijavina, Uzora, Montera u podršku radnicima u sličnoj situaciji.

Nabrojali ste 3 firme od kojih su 2 vlasnički vezane sa Jadrankamenom. Uzor i Monter su bile firme priko kojih se izvlačilo novac iz Ja-

str. 10

Ljudi koji vode grad razmišljaju samo o zaradi i kako dovesti što veći broj turista, ali pritom gubimo grad i živimo u resortu. Osim malog broja koji profitira, svi ostali smo na gubitku i zadana nam je uloga jeftine radne snage

str. 13

Prvi potpredsjednik Vlade je jedan dan rekao da ide u Rusiju prodati Petrokemiju, a kad se nakon nekoliko dana vratio, i nakon što smo mi izvršili pritisak, izjavio je da nije išao prodavati Petrokemiju. Tu se vidi da nas se još uvijek boje

str. 4

Jedno od ključnih pitanja kod pojma "zajedničko" je može li se proizvodnja organizirati na autonoman način. Mogu li radnici sami organizirati sve aspekte proizvodnje i distribucije? Isto tako je i s prostorom, jesu li oni koji ga koriste sposobni organizirati njegovo korištenje za dobrobit svih? To je ono što su pokreti zauzimanja trgova dokazali – da su ljudi za to sposobni!

str. 7

Direktori su isisavali novac preko sestrinskih firmi na druge račune i tako radili gubitak. Na sestrinsku firmu kupili su lokaciju za novu tvornicu, ali to zemljište nije ni dan-danas isplaćeno. Na njega je dignut kredit a da zemljište nije vlasnicima ni isplaćeno. Kad je pokrenut stečaj, država je sjela na to zemljište da bi pokrila svoje doprinose. Interes je bio napraviti što veći gubitak ne bi li se opravdao stečaj

str. 4

Ako vojne zone u Puli sad poštanu vlasništvo, one postaju ekskluzivne. Građani ne samo da nemaju mogućnost profitirati od tih područja, već ni donositi odluke o njima!

str. 11

Bez 3. maja nema ni grada. To je srce Rijeke. Na svakog zaposlenog u brodogradilištu dolaze 3 zaposlena u nekim drugim djelatnostima; sve trgovine u Rijeci znaju kad 3. maj isplaćuje plaću; dvije i pol tisuće radnika puta prosječna neto plaća od 5.000, to vam je 12,5 milijuna kuna mjesečno koje se uglavnom potroše u ovom gradu

str. 14

Javni prostori nam jamče zadovoljavanje nekih temeljnih potreba kao što su mogućnost odmora ili susretanja, ali i ostvarivanje političkih prava kao što su pravo na slobodno kretanje, javno okupljanje i iskazivanje mišljenja

str. 12

Potrebno je odmaknuti se iz proteštih akcija iscrpljivanja, koje samo služe za trenutno samozadovoljavanje i medijsku manipulaciju radničkim zahtjevima. Nikakav radnički ili bilo koji drugi otpor ne može danas uspjjeti bez široke mreže podrške. Važna je solidarnost ne samo između radnika različitih firmi, nego solidarnost svih slojeva društva!

str. 10

U Dubrovniku je svaki metar poštao dragocjen, vodi se borba oko svakog pedlja. Ljudi moraju shvatiti što se događa i svatko se mora boriti na svoj način

str. 7

Radnici ne smiju dopustiti stečaj i da sud odlučuje o njihovim sudbinama. Vjerujem da se radnici mogu oduprijeti tom kapitalizmu, nekretničkom lobiju. Mi nismo uništeni niti ekonomskom krizom niti tržišnom konkurencijom – mi smo uništeni kapitalizmom!

str. 15

Neš ti problema u jenem Humcu, koji ima dvišta pedeset ljudi, da se skupidu pedeset da rečedu ča triba učinit, da se dogovorimo i da to učinimo. I onda kad bi se mi dogovorili, ne bi moga niki pogodit posal, ne bi si nidan moga štaviti u žep. Je triba popločat piacu u mištu? Napraviti ćemo. Mujte! Niko-niko. Jer je to za nas! A gazdi to ni u interesu. Zašto bi on namin poploča piacu mišto da proda taj materijal i štavi si šolde u banku? Briga njega za našu piacu!

str. 15

Po meni ni dobro niti da radnici poštanu vlasnici. Kakvi su radnici kao dioničari pokazali su se 90-ih. Mi smo imali 51% vlasništva Jadrankamena. Kad je došao novi gazda sa kešom, pali smo na 15%. Zato sanja predlaga zadrugu da ne bude dioničko vlasništvo